DOMSTOLENS DOM (Sjette Afdeling)
29. maj 1997 *

I sag C-386/95,

angående en anmodning, som Bundesverwaltungsgericht (Tyskland) i medfør af EF-traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

**Süleyman Eker**

mod

**Land Baden-Württemberg,**

procesdeltagere: **Oberbundesanwalt beim Bundesverwaltungsgericht** og **Vertreter des öffentlichen Interesses bei den Gerichten der allgemeinen Verwaltungsgerichtsbarkeit in Baden-Württemberg,**

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 6, stk. 1, første led, i afgørelse nr. 1/80, som det associeringsråd, der er oprettet ved aftalen om oprettelse af en associering mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Tyrkiet, traf den 19. september 1980 om udvikling af associeringen,

har

* Processprog: tysk.

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, G.F. Mancini, og dommerne J.L. Murray, P.J.G. Kapteyn, H. Ragnemalm og R. Schintgen (refererende dommer),

generaladvokat: M.B. Elmer
justitssekretær: fuldmægtig L. Hewlett,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Süleyman Eker ved advokat Renate Becker, Titisee-Neustadt

— Land Baden-Württemberg ved ekspeditionssekretær Walter Scheifele (Landratsamt Waldshut), som befuldmægtiget

— Vertreter des öffentlichen Interesses bei den Gerichten der allgemeinen Verwaltungsgerichtsbarkeit in Baden-Württemberg ved advokat Harald Fliegauf, som befuldmægtiget

— den tyske regering ved afdelingschef Ernst Röder, Forbundsøkonomiministeriet, som befuldmægtiget

— den græske regering ved kommitteret Aikaterini Samoni-Rantou, Sekretariatet for EF-ret, Udenrigsministeriet, som befuldmægtiget, bistået af Lydia Pnevmatikou og Georgios Karipsiadis, begge specialiserede videnskabelige medarbejdere i Sekretariatet,

— den franske regering ved kontorchef Catherine de Salins og fuldmægtig Claude Chavance, begge Juridisk Tjeneste, Udenrigsministeriet, som befuldmægtigede

— den østrigske regering ved kontorchef Wolf Okresek, Forbundskanslerens Kontor, som befuldmægtiget

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved juridisk konsulent Jörn Sack, som befuldmægtiget,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 30. januar 1997 er afgivet mundtlige indlæg af Süleyman Eker, af Vertreter des öffentlichen Interesses bei den Gerichten der allgemeinen Verwaltungsgerichtsbarkeit in Baden-Württemberg, af den tyske regering, af den franske regering og af Kommissionen,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 6. marts 1997,

afsagt følgende

## Dom

1 Ved dom af 29. september 1995, indgået til Domstolen den 11. december 1995, har Bundesverwaltungsgericht i henhold til EF-traktatens artikel 177 forelagt et præjudicielt spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 6, stk. 1, første led, i associeringsrådets afgørelse nr. 1/80 af 19. september 1980 om udvikling af associeringen (herefter »afgørelse nr. 1/80«). Associeringsrådet blev oprettet ved aftalen om oprettelse af en associering mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Tyrkiet, som blev undertegnet den 12. september 1963 i Ankara dels af Republikken Tyrkiet, dels af EØF's medlemsstater og Fællesskabet, og som blev indgået, godkendt og bekræftet på Fællesskabets vegne ved Rådets afgørelse 64/732/EØF af 23. december 1963 (*Samling af Aftaler Indgået af De Europæiske Fællesskaber*, bind 3, s. 541).

2 Spørgsmålet er blevet rejst under en sag mellem en tyrkisk statsborger, Süleyman Eker, og Land Baden-Württemberg vedrørende afslag på forlængelse af hans opholdstilladelse i Tyskland.

3 Det fremgår af akterne i hovedsagen, at Eker indrejste illegalt til Tyskland den 1. december 1988, og at han blev udvist den 13. februar 1989.

4 Den 17. januar 1991 indgik Eker ægteskab i Tyrkiet med en tysk statsborger og indrejste med indrejsetilladelse den 6. april 1991 på ny til Tyskland.

5 Han blev den 17. april 1991 meddelt arbejdstilladelse uden geografisk begrænsning, som omfattede enhver form for beskæftigelse, og dernæst den 24. juli 1991 opholdstilladelse, der udløb den 24. juli 1992.

6 Fra den 15. juni til den 30. september 1991 havde Eker lønnet beskæftigelse på et hotel i Schluchsee (Tyskland).

7 Han arbejdede dernæst i en kur- og revalideringsklinik i Höchenschwand (Tyskland) fra den 1. oktober 1991 til den 15. november 1992. Den 1. februar 1993 genoptog han sidstnævnte beskæftigelse.

8 Ifølge Eker's oplysninger blev ægtefællerne separeret den 24. juli 1991. I april 1992 bekræftede han over for de tyske udlændingemyndigheder, at der var indledt skilsmissesag.

9 Den 22. juli 1992 ansøgte Eker om forlængelse af sin opholdstilladelse i Tyskland.

10 Landratsamt Waldshut udstedte derefter en attest, der var gyldig indtil den 11. august 1992, men gjorde dog opmærksom på, at man havde til hensigt at afslå ansøgningen. Ved afgørelse af 12. august 1992 afslog Landratsamt at forlænge Eker's opholdstilladelse og pålagde ham at udrejse under trussel om tvangsmæssig udsendelse.

11 Under den sag, som Eker anlagde til prøvelse af afgørelsen, fik han medhold i første instans, men ikke under appelsagen for Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg, som afsagde dom den 30. november 1994. Sidstnævnte ret fandt for det første, at tysk ret ikke hjemlede selvstændig opholdsret for en tyrkisk statsborger, der er separeret fra sin tyske hustru. Desuden kunne Eker ikke påberåbe sig artikel 6, stk. 1, første led, i afgørelse nr. 1/80, fordi denne bestemmelse kræver, at den tyrkiske arbejdstager har haft lovlig beskæftigelse i et år hos samme arbejdsgiver, hvilken betingelse Eker ikke opfyldte på den dato, da hans opholdstilladelse udløb.

12 Eker indgav herefter revisionsanke til Bundesverwaltungsgericht og gjorde til støtte herfor gældende, at artikel 6, stk. 1, første led, i afgørelse nr. 1/80 blot foreskriver, at der ansøges om fornyelse af arbejds- og opholdstilladelse med henblik på at udøve beskæftigelse hos samme arbejdsgiver, og at han opfyldte denne betingelse, da han indgav sin ansøgning.

13 Bundesverwaltungsgericht har fastslået, at afslaget på fornyelsen af opholdstilladelsen var i overensstemmelse med tysk ret, men har samtidig rejst det det spørgsmål, om artikel 6, stk. 1, første led, i afgørelse nr. 1/80 kunne indebære en mere fordelagtig løsning for Eker.

14 Artikel 6, stk. 1, som er indeholdt i kapitel II (bestemmelser på det sociale område), afsnit 1 (beskæftigelsesforhold og arbejdskraftens frie bevægelighed) i afgørelse nr. 1/80, er affattet således:

»Med forbehold af artikel 7 vedrørende familiemedlemmers frie adgang til beskæftigelse har tyrkiske arbejdstagere med tilknytning til det lovlige arbejdsmarked i en bestemt medlemsstat:

— efter at have haft lovlig beskæftigelse i et år, ret til fornyelse af deres arbejdstilladelser i denne medlemsstat hos samme arbejdsgiver, såfremt der er beskæftigelse

— efter at have haft lovlig beskæftigelse i tre år, ret til i denne medlemsstat med forbehold af den fortrinsstilling, som arbejdstagere fra Fællesskabets medlemsstater har, at modtage tilbud om anden beskæftigelse hos en arbejdsgiver efter eget valg, såfremt dette tilbud er afgivet under normale vilkår og er registreret ved den pågældende medlemsstats arbejdsmarkedsmyndigheder

— efter at have haft lovlig beskæftigelse i fire år i den pågældende medlemsstat fri adgang til enhver form for lønnet arbejde efter eget valg.«

15 Bundesverwaltungsgericht finder det tvivlsomt, om den tyrkiske arbejdstager kun kan gøre krav på forlængelse af sin arbejds- og opholdstilladelse i henhold til artikel 6, stk. 1, første led, i afgørelse nr. 1/80, hvis han har haft lovlig beskæftigelse i en uafbrudt periode på et år hos samme arbejdsgiver, eller om det tværtimod er tilstrækkeligt med hensyn til anvendelsen af denne bestemmelse, at arbejdstageren kontinuerligt i et år og med gyldige arbejds- og opholdstilladelser har haft lønnet beskæftigelse hos flere arbejdsgivere, og at han ønsker at fortsætte beskæftigelsen hos sin seneste arbejdsgiver.

16 Bundesverwaltungsgericht, som fandt, at en afgørelse af tvisten derfor krævede en fortolkning af denne bestemmelse, udsatte sagen og stillede Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Opfylder en tyrkisk arbejdstager betingelserne i artikel 6, stk. 1, første led, i afgørelse nr. 1/80 fra Associeringsrådet EØF/Tyrkiet, når han under det første års beskæftigelse ganske vist har været beskæftiget uafbrudt med de nationale myndigheders samtykke, men hos forskellige arbejdsgivere og vil fortsætte beskæftigelsen hos sin seneste arbejdsgiver?«

17 Med dette spørgsmål spørger den forelæggende ret reelt, om artikel 6, stk. 1, første led, i afgørelse nr. 1/80 skal fortolkes således, at den gør forlængelse af en tyrkisk arbejdstagers opholdstilladelse i værtsmedlemsstaten betinget af, at han i en uafbrudt periode på et år har lovlig beskæftigelse hos én og samme arbejdsgiver, eller om denne bestemmelse blot kræver uafbrudt beskæftigelse i et år med behørige arbejds- og opholdstilladelser, selv hos flere arbejdsgivere, når den pågældende ansøger om forlængelse af sin opholdstilladelse med det formål at fortsætte med at arbejde for den arbejdsgiver, hos hvem han har beskæftigelse.

18 Ved besvarelsen af dette spørgsmål skal det for det første bemærkes, at Domstolen siden dommen af 20. september 1990 (sag C-192/89, Sevince, Sml. I, s. 3461) til stadighed har fastslået, at artikel 6, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 har direkte virkning i medlemsstaterne, således at tyrkiske statsborgere, som opfylder betingelserne deri, direkte kan gøre de rettigheder gældende, som bestemmelsens forskellige led giver dem (jf. senest dom af 23.1.1997, sag C-171/95, Tetik, Sml. I, s. 329, præmis 22).

19 For det andet skal der henvises til fast retspraksis, hvorefter de rettigheder, som de tre led i artikel 6, stk. 1, giver den tyrkiske arbejdstager med hensyn til beskæfti-

gelse, uundgåeligt indebærer, at arbejdstageren i det mindste har opholdsret, da retten til adgang til arbejdsmarkedet og til beskæftigelse ellers ville være helt illusorisk (jf. senest Tetik-dommen, præmis 24).

20 For det tredje bemærkes, at artikel 6, stk. 1, første led, i afgørelse nr. 1/80 kræver, for at den tyrkiske arbejdstager kan erhverve ret til fornyelse af arbejdstilladelsen, at han forud har haft lovlig beskæftigelse af en varighed på et år, uden dog at præcisere, om der skal være tale om en beskæftigelsesperiode hos den arbejdsgiver, med hensyn til hvem, der ansøges om forlængelse af tilladelsen, eller om der kan være tale om en sammenlagt periode med beskæftigelse hos forskellige arbejdstagere.

21 Det må herved fastslås, at de tre led i artikel 6, stk. 1, giver den tyrkiske arbejdstager rettigheder, som er forskellige og er undergivet betingelser, der varierer i forhold til varigheden af den lovlige beskæftigelse i den pågældende medlemsstat (jf. senest Tetik-dommen, præmis 23).

22 Det må antages dels, at når bestemmelsen kræver kontinuerlig beskæftigelse af en varighed på et år som betingelse for, at der kan erhverves ret til forlængelse af arbejdstilladelsen hos samme arbejdsgiver, er artikel 6, stk. 1, første led, baseret på den forudsætning, at kun et kontraktforhold, som fortsat består i en periode på et år, er udtryk for en tilstrækkelig konsolidering af arbejdsforholdet til at sikre den tyrkiske arbejdstager kontinuitet i hans beskæftigelse hos samme arbejdsgiver.

23 Dels ville sammenhængen i den ordning med gradvis integration af den tyrkiske arbejdstager på værtsmedlemsstatens arbejdsmarked, som er indført ved de tre led i artikel 6, stk. 1, blive forstyrret, hvis den pågældende havde ret til at tage beskæf-

tigelse hos en anden arbejdsgiver, endog før han havde opfyldt betingelsen om et års lovlig beskæftigelse i stk. 1, første led. I henhold til denne bestemmelses andet led er det nemlig først efter tre års lovlig beskæftigelse i den pågældende medlemsstat, at den tyrkiske arbejdstager har mulighed for at tage beskæftigelse hos en anden arbejdsgiver, på den betingelse, at sidstnævnte er tilknyttet samme fag som den foregående arbejdsgiver og overholder den fortrinsstilling, der skal gives arbejdstagere fra medlemsstaterne.

24 På denne baggrund kan artikel 6, stk. 1, første led, som hverken giver den pågældende ret til at vælge en anden arbejdsgiver eller indeholder de forbehold, som findes i bestemmelsens andet led, ikke forstås således, at den tyrkiske arbejdstager kan opfylde betingelserne heri og følgelig påberåbe sig de rettigheder, som bestemmelsen giver, når han, før det første års lovlige beskæftigelse hos en bestemt arbejdsgiver er udløbet, tager beskæftigelse hos en ny arbejdsgiver.

25 Det følger heraf, at i et tilfælde som det i hovedsagen foreliggende, hvor de nationale myndigheder har tilladt den tyrkiske arbejdstager at skifte arbejdsgiver, før han havde haft et års lovlig beskæftigelse hos den første arbejdsgiver, med hensyn til hvem arbejds- og opholdstilladelserne er udstedt, erhverves der først ret til fornyelse af disse tilladelser, som omhandlet i artikel 6, stk. 1, første led, efter udløbet af en ny periode med lovlig beskæftigelse på et år.

26 Denne fortolkning støttes af Domstolens praksis.

27 I dommen af 5. oktober 1994 (sag C-355/93, Eroglu, Sml. I, s. 5113) har Domstolen nemlig fortolket artikel 6, stk. 1, første led, i afgørelse nr. 1/80 således, at den

ikke giver en tyrkisk statsborger ret til fornyelse af arbejdstilladelsen med henblik på beskæftigelse hos den første arbejdsgiver, når vedkommende har været beskæftiget i over et år hos denne arbejdsgiver og derefter i ca. ti måneder hos en anden arbejdsgiver.

28 I samme dom har Domstolen fremhævet, at denne bestemmelse alene skal sikre fortsat beskæftigelse hos samme arbejdsgiver og derfor kun kan finde anvendelse, når den tyrkiske arbejdstager anmoder om fornyelse af arbejdstilladelsen med henblik på fortsat beskæftigelse hos samme arbejdsgiver ud over den lovlige beskæftigelses oprindelige varighed på et år (præmis 13).

29 Domstolen tilføjede, at en udvidelse af denne bestemmelses anvendelsesområde til at omfatte en tyrkisk arbejdstager, som efter afslutningen af et års lovlig beskæftigelse, har skiftet arbejdsgiver, og som ansøger om fornyelse af arbejdstilladelsen for på ny at arbejde i den første arbejdsgivers virksomhed, dels ville give arbejdstageren mulighed for at skifte arbejdsgiver i henhold til denne bestemmelse før udløbet af den i andet led indeholdte treårsperiode, dels fratage arbejdstagere fra medlemsstaterne den fortrinsstilling, som de har i henhold til andet led, når den tyrkiske arbejdstager skifter arbejdsgiver (præmis 14).

30 Selv om de faktiske omstændigheder i nævnte sag adskiller sig fra omstændighederne i hovedsagen, idet Eroglu havde skiftet arbejdsgiver efter et års lovlig beskæftigelse i værtsmedlemsstaten og ansøgt om fornyelse af sin arbejdstilladelse for på ny at tage beskæftigelse hos sin første arbejdsgiver, må den fortolkning, som Domstolen har anlagt i nævnte dom af artikel 6, stk. 1, første led, så meget desto mere gælde i et tilfælde som Eker's, hvor den tyrkiske arbejdstager har skiftet arbejdsgiver inden udløbet af det første års beskæftigelse i den pågældende medlemsstat og ansøger om forlængelse af sin opholdstilladelse for at fortsætte med at arbejde hos sin nye arbejdsgiver, endog før han har tilbagelagt en periode med et års lovlig beskæftigelse hos sidstnævnte.

31 På grundlag af alle de anførte betragtninger skal det præjudicielle spørgsmål besvares med, at artikel 6, stk. 1, første led, i afgørelse nr. 1/80 skal fortolkes således, at den med hensyn til forlængelse af en tyrkisk arbejdstagers opholdstilladelse i værtsmedlemsstaten foreskriver, at han i en uafbrudt periode på et år skal have haft lovlig beskæftigelse hos én og samme arbejdsgiver.

## Sagens omkostninger

32 De udgifter, der er afholdt af den tyske, den græske, den franske og den østrigske regering samt af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

vedrørende det spørgsmål, der er forelagt af Bundesverwaltungsgericht ved dom af 29. september 1995, for ret:

**Artikel 6, stk. 1, første led, i afgørelse nr. 1/80 af 19. september 1980 om udvikling af associeringen, truffet af det associeringsråd, der er oprettet ved aftalen om oprettelse af en associering mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Tyrkiet, skal fortolkes således, at den med hensyn til forlængelse af en**

**tyrkisk arbejdstagers opholdstilladelse i værtsmedlemsstaten foreskriver, at han i en uafbrudt periode på et år skal have haft lovlig beskæftigelse hos én og samme arbejdsgiver.**

Mancini Murray Kapteyn

Ragnemalm Schintgen

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 29. maj 1997.

R. Grass G.F. Mancini

Justitssekretær Formand for Sjette Afdeling